

Māra Mellēna

TRADĪCIJAS KOMUNIKATĪVĀ DIMENSIJA: SAGLABĀŠANA, PĀRMANTOŠANA, IEDZĪVINĀŠANA LIETOJUMĀ

Diskusija par tradīcijas lomu identitātes veidošanā, tradīcijas saglabāšanu, tālākknodošanu un iedzīvināšanu lietojumā aizvien aktualizējas, mainoties sociālajai apkārtni, kultūras kontekstiem, valdošajai ideoloģijai un pilnveidojoties personiskajai sociālajai un kultūras pieredzei dzīves gaitā. Latvijas un Baltijas kontekstā jautājumi par tradīciju lomu identitātes veidošanā aktualizējās tā sauktās Trešās Atmodas kontekstā, kad folkloras kustības ietvarā tika aktualizēta folkloras (tradicionālā kultūra) kā mūsdienu cilvēkam būtiska vērtība, kas ir pamats pasaules uztverei, pārdzīvojumam un “dzīvesziņai”. Raksts piedāvā ieskatu tradīcijas teorētisko skatījumu daudzveidībā – dažādos laika posmos un atšķirīgās humanitāro un sociālo zinātņu nozarēs, akcentējot komunikācijas jeb saziņas lomu tradīcijas pastāvēšanā, funkcionēšanā kultūras kontekstā, īpaši pievēršoties pārmantošanai, kas ir viens no komunikācijas aspektiem un tradīcijas pastāvēšanas nosacījumiem. Raksta mērķis ir parādīt ar tradīciju saistīto jēdzienu – tradicionālā kultūra, folkloras, mantojums, nemateriālais mantojums, komunikatīvā un kultūras atmiņa – definētos nošķirumus un to savstarpējo mijiedarbību. Pētījumā kā galvenā izpētes metode izmantota kvalitatīvajā analīzes pieejā balstīta tekstu analīze, izmantojot hermeneitisku tekstu interpretācijas metodi, kas ņem vērā laika distancētību kā priekšrocību, dodot iespēju jaunas jēgas atklāšanai, kas izriet no komunikatīvās situācijas dialogiskuma. Terminu vēsturei un ģenēzei piemērots vēsturiskais apraksts, parādības izpētei sistēmiskā un funkcionālā analīze, komunikatīvā lauka teorija, kā arī hermeneitiskā naratīva teorija.

Tradīciju var aplūkot kā ielogu (*framework*), kas nodrošina sociālās pieredzes uzglabāšanu un tālākknodošanu ar simbolu un naratīvu palīdzību, bet pārmantotā pieredze ir būtisks identitātes komponents. Līdzdalība tradīcijā ir personiska, tādējādi, mijiedarbojoties dialogā ar tradīciju, rodas gan intelektuāla, gan emocionāla personiskā pieredze, kura tiek interpretēta. Tas vienlaikus ir identitātes radīšanas un tradīcijas uzturēšanas process. Dzīva tradīcija ietver sevī gan kritiku, gan radošumu, kas nepieciešams attīstības turpināšanai [Carden 2006: 10].

Vēl jāņem vērā angļu antropoloģes Dorotijas Noiyes (*Doroty Noyes*) precīzējums, ka tradicionālā kultūra tiek radīta un nemitīgi atjaunota kopienā (kopiena ir diferencēts un neierobežots sociāls tīklojums) konkurējošas savstarpējas novērošanas (*observation*) procesā [Noyes 2010: 2]. Tas formulē tradicionālās kultūras dinamisko raksturu un variēšanos mijiedarbībā, spēju reaģēt konkrētā situācijā, bet pats būtiskākais – atjaunošana kopienā, konkurējošas savstarpējas novērošanas procesā, norāda uz tradicionālās kultūras komunikatīvo iedabu, proti, tradīcija pastāv lietojumā, kura būtiska sastāvdaļa cita starpā ir gan performance, gan tās izpratne, novērtējums un reakcija uz kopīgo pieredzi. Pašā vispārīgākajā nozīmē mēs komunikāciju varam priekšstatīt kā “faktu, tēlu, jūtu, vēlmju, darbības un tās semiotisko izpausmju – zīmju un nozīmju – apmaiņu” [Lasmane 2012: 57], bet tradīcijas komunikācijā vissvarīgākais ir jībūtības un īstenības komunikatīvais pārrakstījums tālāknodešanas aspektā. Tradīcijas jībūtība saistīta ar mantoto saesības pieredzi – zināšanām, prasmēm, iemaņām, kopienu raksturojošām normām, ideāliem un priekšstatiem par labu dzīvi. Morālās vērtības, normas un ieradumi veidojas tikai kultūrā, bet tā, savukārt, ir iespējama tikai kopienā un simboliskā paaudžu saskarē, kas nodrošina kultūras kontinuitāti.

Amerikāņu folkloras pētniecības tradīcijā jēdziens *tradicionālā kultūra* tiek lietots kā sinonīms jēdzieniem *folklorā* un *populārā kultūra*. Tā tas lietots arī Tradicionālās kultūras un folkloras saglabāšanas rekomendācijās, kas pieņemtas 1989. gada 15. novembrī Parīzē, UNESCO Ģenerālkonferencē, un kalpojušas par pamatu šobrīd saistošā, tradicionālo kultūru institucionalizējošā dokumenta “Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” izveidei (UNESCO Ģenerālkonference, Parīze, 2003). Konvencija piedāvā jaunu jēdzienu tradicionālās kultūras parādību aprakstīšanai – *nemateriālais kultūras mantojums (NKM)*. Tā piedāvā šādu definīciju:

“Nemateriālais kultūras mantojums” nozīmē paražas, spēles un mutvārdu izpausmes formas, zināšanas un prasmes, kā arī ar tām saistītus instrumentus, priekšmetus, artefaktus un kultūrtelpas, ko kopienas, grupas un – dažos gadījumos – atsevišķi indivīdi atzīst par sava kultūras mantojuma daļu. Šo nemateriālo kultūras mantojumu, kas tiek nodots no paaudzes paaudzē, kopienas un grupas nemitīgi rada no jauna (*recreate*) (Anita Vaivade savā promocijas darbā “Nemateriālā kultūras mantojuma konceptualizācija tiesībās” (LKA, 2011) piedāvā precīzāku tulkojumu – pārrada) atkarībā no apkārtējās vides, mijdarbībā ar dabu un savu vēsturi, un tas veido viņās identitātes un pēctecības izjūtu, tādējādi veicinot cieņu pret kultūras daudzveidību un cilvēka radošo darbību. Šīs konvencijas ietvaros tiek ņemts vērā tikai tāds nemateriālās kultūras mantojums, kas ir savienojams ar spēkā esošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem un prasībām pēc savstarpējas cieņas kopienu, grupu un indivīdu starpā, kā arī pēc ilgtspējīgas attīstības.

“Nemateriālais kultūras mantojums”, kā tas iepriekš definēts 1. punktā, cita starpā, izpaužas šādās jomās:

- a) mutvārdu tradīcijas un izpausmes, ieskaitot valodu kā nemateriālā kultūras mantojuma nesēju;
- b) spēles mākslas;
- c) paražas, rituāli un svētki;
- d) zināšanas un paražas, kas saistītas ar dabu un Visumu;
- e) tradicionālās amatniecības prasmes [Konvencija 2003].

Neraugoties uz to, ka Latvija jau kopš 2006. gada ir pievienojusies NKM konvencijai, jēdzienam **nemateriālais kultūras mantojums** nav izdevies kļūt par Latvijas kultūrpraksē plaši izmantotu terminu, un mēs joprojām esam ceļā uz “Nemateriālā kultūras mantojuma likuma” pieņemšanu, tāpēc pētījuma ietvaros ir lietderīgi pārlūkot pēdējos 20 gadus aktualizējušos pasaules mēroga diskusiju par mantojuma, īpaši – kultūras mantojuma, tajā skaitā nemateriālā kultūras mantojuma jautājumiem, analizējot kultūras mantojuma jēdziena konceptualizācijas un instrumentālizācijas pieredzi, īpaši pievēršoties kultūras mantojuma apgūšanas, pārmantošanas un pārrādīšanas pieredzei, kas ir tradīcijas komunikatīvās dimensijas spilgta izpausme.

Oregonas Universitātes Antropoloģijas nodaļas profesors Filips Šers (*Philip Scher*) norāda, ka akadēmiskajā literatūrā parasti “mantojuma” jēdzienu nošķir no jēdzieniem “vēsture” vai vienkārši “pagātne”, izmantojot ideju, ka “mantojums” precīzāk parāda kāda no mūsdienu perspektīvas ir pagātnes jēga un kā tā tiek interpretēta [Scher 2012: 132–134].

Tomēr jāuzsver, ka nemateriālā mantojuma definīcija norāda uz jaunu tradicionālās kultūras komunikatīvo aspektu, proti, komunikācija ir ne tikai kopienas ietvaros, bet arī attiecībās ar **citū**, tā var būt cita kopiena, cits sociālais un ģeogrāfiskais konteksts utt. Un te parādās selektivitātes pieteikums – konvencija atzīst tikai tādu mantojumu, kas ir saskaņojams ar normatīvi regulētajām sociālajām vērtībām – cilvēktiesībām, toleranci pret citādo un ideālā gadījumā – dialogisku vai polilōģisku saesību, kas komunikatīvā mijdarbībā rada priekšnoteikumus divu vai vairāku kopienu tradicionālās kultūras ilgtspējīgai attīstībai. Nevar noliegt, ka šāda ideālā saesība ir utopiska, taču normatīvais regulējums iezīmē vēlmi pietuvināt īstenību jābūtībai kā savdabīgu ētisko imperatīvu.

Iespējams, tieši šis dinamiskais tradīcijas aplūkojums visprecīzāk atspoguļo tradicionālās kultūras situāciju mūsdienu Latvijas sabiedrībā, kur tradicionālās kultūras aktualizācija bijusi cieši saistīta ar nacionālās identitātes artikulēšanas un veidošanas nepieciešamību noteiktā vēsturiski determinētā laiktelpā – jaunlatviešu kustībā, pirmās brīvvalsts tapšanā un atjaunotās Latvijas brīvības diskursā.

Kaut gan tradicionālās kultūras jēdziena izpratne mūsdienu sabiedrībā, īpaši ikdienas apziņas līmenī, joprojām ir dažāda, lielākoties tradīcija tiek identificēta ar pagātnes mantojumu, kuram ir īpaša vērtība identitātes konstitūēšanā un kuram, kā to pamatoti norāda H. G. Gadamer (*Hans Georg Gadamer*), piemīt īpaša autoritāte vai, kā to formulē antropoloģe Ruta Finnegan (*Ruth Finnegan*), – īpaša emocionāla vērtība, emocionāla jēga, kas raksturīga tām kultūras un sociālās dzīves jomām, kurās tradīcija funkcionē [Finnegan 1991: 104–124]. Tradīcijas autoritāti lielā mērā nosaka dinamiskums, spēja atbildēt uz laikmeta jautājumiem un vajadzībām, vienlaikus saglabājot pašas tradīcijas kā vērtības statusu, pateicoties tajā ietvertajai cilvēciskās jēgas pasaulei, spējai atcerēšanās un aizmiršanas, saglabāšanas un atjaunošanas mijdarbībā saglabāt būtisko, svarīgo, kas izpausts dažādos tradīcijai raksturīgos simbolos, naratīvos priekšstatos par labu dzīvi un iespējām to sasniegt. Tradīcijas autoritātes atzišana kopienā ir saistīta ar tās pārstāvju, tradīcijas nesēju un pārmantotāju attieksmi pret tradīciju, izvēloties vai nu tās saglabāšanu un attīstīšanu vai aizmiršanu, vai dogmatizēšanu. Jebkurā gadījumā, izdarot izvēli, kopiena uzņemas atbildību par tradīcijas turpmāko virzību. Vienlaikus neizbēgami jārunā par detradicionalizācijas procesu, ko izraisījusi globalizācija, kultūrtelpu virtuālā saplūšana un sociālā mobilitāte.

Tradīcijas kontekstā komunikācijas process neizbēgami nozīmē mijdarbību ar pagātni, tās zīmju un nozīmju aktualizēšanu tagadnē un šīs aktualizēšanas izraisīto ietekmi, analīzi, kritiku. Patī komunikācija aplūkojama kā dinamiskas mijdarbības apzīmējums, kas saistīts ar informatīva vēstījuma pārraidīšanu, to interpretējot, saprašanas procesā apgūstot un pielietojot. Patiesībā tradīcijā vienmēr ir brīvības un vēstures moments. Pat visistākā, pamatīgākā tradīcija neīstenojas dabiski, pateicoties spējai saglabāt to, kas reiz bijis, – tai vajadzīga piekrišana, pieņemšana, kopšana. Saskaņā ar savu būtību tā ir saglabāšana, kas darbojas visās vēsturiskās pārmaiņās [Gadamer 1999: 268]. Saglabāšanu H. G. Gadamer uzskata par prāta aktu, kuram raksturīga nemanāmība, un uzskata saglabāšanu par tikpat brīvu darbību kā apvēršanu vai atjaunošanu. Uzskaitot tradīcijas īstenošanās morālos priekšnoteikumus – piekrišanu, pieņemšanu, kopšanu, saglabāšanu, H. G. Gadamer netieši norāda uz komunikācijas procesa ietekmi, jo neviens no šiem priekšnoteikumiem nav iespējams ārpus komunikācijas un atbildīgas līdzdalības komunikācijas procesos. Komunikācijas vektoru “mūsdienas – pagātne – mūsdienas” var sastātīt ar hermeneitisko izpratni par attiecībām ar pagātni. H. G. Gadamer uzsver, ka galvenais mūsu attieksmē pret pagātni nav distancēšanās un brīvība no tradējuma, tieši otrādi, mēs nemitīgi stāvam tradējumā, un šī iekšstāvēšana nav nekāda priekšmetiskojoša izturēšanās tādā ziņā, ka tas, ko saka tradējums, būtu kaut kas svešs un cits; tas vienmēr ir savējais – paraugs, brīdinājums un pašatpazīšana, kurā mūsu vēlākajam vēsturiskajam pēcspriedumam svarīga ir ne tik daudz izziņa, cik visne-

piespiestākā tradējuma ietransformēšanās [Gadamer 1999: 268]. Lai pastāvētu komunikatīva saikne starp tagadni un pagātņi, izšķiroša loma ir vēsturiskajai apziņai un ētikai. H. G. Gadamer raksta: “Mūsu vēsturisko apziņu vienmēr piepilda daudzas balsis, kurās atskan pagātne. Tā pastāv tikai šādu balsu daudzveidībā. Tas veido tradējuma būtību, kurā esam līdzdalīgi un gribam piedalīties. Modernais vēsturiskais pētījums ir ne tikai pētījums, bet arī tradējuma pastarpinājums. Mēs neskatām to tikai no progresa un nodrošināta rezultāta likuma viedokļa, mēs iegūstam arī vēsturisku pieredzi, ja vien tajā ieskanas jaunas balsis, kurās atskan pagātne” [Gadamer 1999: 270]. Interpretējot H. G. Gadamera idejas komunikācijas kontekstā, attieksmi pret pagātņi var raksturot kā komunikatīvu izziņas procesu, ko īpaši motivē morāli atbildīga tagadne un tās intereses. Tā neaprobežojas tikai ar izziņas aktivitātēm, bet tiek īstenota, iedzīvinot to lietojumā vai “kultivējot”, kas ir pamats identitātes veidošanai gan individuāli, gan kopienā.

Tradīcijai nepieciešama “kultivēšana”, kas var izpausties vairākās veidos:

- kā vērība pret tekstu – precīza teksta formulu, vārdu pārmantošana;
- kā vērība pret nozīmi, kur īpaša uzmanība pievērsta nozīmes eksplikācijai, interpretācijai un komentāriem;
- trešā kultivēšanas forma saistīta ar tradīcijas “iedzīvināšanu lietojumā”, retranslāciju aktuālajos kultūras procesos. Tas notiek gan kā formāla vai neformāla izglītība, audzināšana, inkulturācija vai iniciācija, kur nozīmīga loma ir rituālam.

Skaidrīte Lasmane problematizē komunikācijas izpratnes dažādību, norādot gan uz etimoloģisko vārda nozīmju kopu, kas sakņojas latīniskajā izcelsmē¹, gan piedāvājot darba definīciju “komunikāciju var uzskatīt par faktu, tēlu, jūtu, vēlmju, darbības un tās semiotisko izpausmju – zīmju un nozīmju – apmaiņu” [Lasmane 2012: 57], gan uzrādot komunikācijas savatnīgās un kopeksistences izpausmes formas – starppersonāla mijdarbība, kam latviešu valodā atbilst saskares vai saskarsmes jēdziens; organizāciju un grupu saziņa; plašsaziņas vai massaziņas lauks, kur pārraidāmo vēsti pastarpina mediji un sabiedrisko attiecību veidotāji. “Tā vai citādi komunikācijas fenomenam atbilst viss, ko izsaka priedēklis sa- (latīņu *co-*), kas norāda uz privātā, vienpatīgā iziešanu ārpus sevis – plašākā vai šaurākā atklātā (publiskā) telpā, lai sabūtu tajā kopā ar citiem. Komunikācijas teorija pēta šo savstarpējības – sadarbības un pretdarbības – dzīvo un mainīgo saskares tīklu, kurā top sociālais: idejas, identitātes, attiecības” [Lasmane 2012: 57]. Tradīcija pastāv, kultivēšanas procesā tiek saglabājot pārradīta un, izsīkstot komunikācijai, arī izzūd

¹ *Communicatio, -onis* (no latīņu valodas) – ziņa, saruna, interešu kopība un citas savstarpējības izpausmes – attieksmes, attiecības, ko izraisa vēstījuma nodošana vai saruna, retoriskas figūras funkcija, uzrunājot klausītājus un aicinot iesaistīties kopīgā sarunā, zīmes, nozīmes radīšana, izplatīšana, uztveršana.

šajā savstarpējības tīklā, jo tā var pastāvēt un attīstīties tikai komunikatīvā kultūras kopienā, atbrīvojot un interpretējot nozīmes, kas ārpus saziņas ir latentas.

Pārmantošana, tālāknodešana paaudžu saziņā ir gan tekstu pārmantošana, gan nozīmju eksplicēšana, sistematizēšana, apgūšana, kā arī jaunu nozīmju radīšana lietojumā un kopīgas pieredzes iegūšana, iedzīvinot tradīciju lietojumā. Tie ir tradīcijas komunikatīvie aspekti, kas nodrošina tās ilgtspēju un attīstību. Pārmantošana var notikt ar formālas un neformālas izglītības starpniecību vai tiešā starppaaudžu komunikācijā, starppersonāla dialoga kontekstā.

Amerikāņu sociologs Edvards Šilss (*Edward Shils*) piesaka tradīcijas komunikatīvu aplūkojumu, īpašu uzmanību pievēršot tradīcijas pārmantošanas un tālāknodešanas jautājumiem. Vispārīgi definējot tradīciju, E. Šilss to apraksta kā *traditum* – jebkuras pagātnes “nogulsnes” vai pagātnes prakses “pavedienu”, vai pagātnes pārliecību, kas ir autoritātes (vecāku, skolotāju u. c.) pārraidīta (“tālāknodeota”), apgūta un par jaunu pielietota darbībā vai pakļauta refleksijai vismaz trijās paaudzēs. Tātad būtiskais, ko E. Šilss grib uzsvērt, definējot tradīciju kā sociālu fenomenu, ir tās autoritatīvā spēja nodrošināt pagātnes fragmentu vai atsevišķās prakses jomās tās kontinuitātes pārmantošanu, klātbūtni *in actu* laika periodā, kas aptver vismaz trīs paaudzes. Šī definīcija uzrāda dažas būtiskas tradīcijas pazīmes, kas nav zaudējušas aktualitāti, proti, tradīcijai ir:

- pārmantošanas jeb tālāknodešanas mehānisms, kas ietver pilnu komunikatīvo ciklu – sniegt informāciju (zināšanas, prasmes, iemaņas, uzvedības modeļus u. c.), uztvert to un apgūt, visbiežāk atdarinot, un iedzīvināt darbībā pagātnes mantojumu;
- procesuāls vai dinamisks, komunikatīvs raksturs, tas ir saistīts ar vairākkārtēju (vismaz trīs paaudzes) atkārtošanos;
- tālākdevējs – autoritāte, kuru var apliecināt tikai komunikācijā.

Lai arī modernitātes diskursā tradīcijas atkārtošānās trijās paaudzēs vairs netiek uzskatīta par būtisku tradīcijas pazīmi, tomēr par līdzīga apjoma laika nogriezni rakstījuši arī atmiņas pētnieki, jo atmiņa līdzās tradīcijai arī nodrošina pagātnes klātbūtni tagadnē. Atmiņa un tradīcija ir savstarpēji saistītas, un viena bez otras nevar funkcionēt. Ar tradīcijas funkcionēšanas lauku saziņā visvairāk saistīta tā atmiņas daļa, kuru ēģiptologs un kultūras vēsturnieks Jans Asmans (*Jan Assman*) nosauc par komunikatīvo atmiņu, iezīmējot komunikatīvās atmiņas darbības lauku kā tradīcijas funkcionēšanas laiku tiešā paaudžu saziņā, kuru nepastarpina rakstīti teksti vai citādas fiksētas pagātnes liecības – vizuāli tēli, telpiski veidojumi, priekšmeti. Komunikatīvajai atmiņai ir ierobežots laika horizonts. Kā liecina mutvārdu vēstures studijas, šis laika horizonts nav tālāks par 80 līdz 100 gadiem, kas ir līdzvērtīgs trīs vai četrām paaudzēm vai latīņu *saeculum*. Izsmēlošu un tradīcijas kon-

tekstā izmantojamu definīciju piedāvā salīdzinošo reliģiju pētnieks Raimons Panikars (*Raimon Panikkar*): “*Saeculum* ir laika, telpas un matērijas triāde, kura savā intīmajā vienotībā ar cilvēka dzīvi veido negrozāmu, galīgu realitātes dimensiju” [Panikkar 1995: 51]. Tā ir tieša pārmantošanas iespēja no vecvecākiem līdz bērnu-bērniem. Šis horizonts ir tieša saistībā ar laika ritējumu, un tam nav kāda fiksēta punkta, pret kuru to varētu attiecināt. Fiksētais punkts var parādīties ar kultūras starpniecību, bet tas jau būs ārpus šā ikdienas komunikācijas lauka. Lai pārietu pie kāda konkrēta punkta laikā, pret kuru varētu attiecināt *saeculum*, jāpāriet uz objektivizētu kultūras formu aplūkojumu. Viens no atmiņas pētījumu klasiķiem Moriss Halbvaks (*Maurice Halbwachs*) uzskata, ka šeit arī beidzas atmiņas iespējas un tālāk sāk darboties vēsture. Savukārt J. Asmans oponentē un norāda, ka attiecības starp objektivizētās kultūras formās uzkrātām zināšanām un to lietojumu grupas saziņā un pašidentifikācijā ir tādas pašas attiecības kā cilvēkam ar savu atmiņu. Šīs objektivizētās kultūras formas – simbolus, normas, uzvedības modeļus u. c. var uzskatīt par grupas identitātes noturīgo elementu attiecībās, ar kurām tiek iegūti gan grupu veidojoši, gan normatīvi impulsi, kas ir pamats grupas identitātes noturībai, tās pārmantošanai un reproducēšanai. “Grupās vienotības un tās specifikas apziņa pamatojas uz šīm kopīgajām zināšanām, gūst no tām gan grupu veidojošus, gan normatīvus impulsus un tādējādi nodrošina identitātes reproducēšanu. Un šajā nozīmē objektivizētajai kultūrai ir atmiņas struktūra” [Asmann 1995: 128]. Izsekojot tradīcijas kontekstualizācijai atmiņā, mēs varam iezīmēt tradīcijas tiešās pārmantošanas robežas laikā un atrast pamatojumu dažādu objektivizētu kultūras formu iesaistīšanai pārmantošanas procesos.

Neapšaubāmi, ka šīs ir būtiskas un nepieciešamas tradīcijas kā sociāla mehānisma pazīmes, bet tās nav pietiekamas, un tādēļ E. Šilsa lietotais tradīcijas kā pārmantotas lietas definējums uzskatāms par pārāk plašu, jo, par galveno uzskatot pašu tālāk nodošanu, netiek precizēts, kas tiek nodots tālāk, kas tiek pārmantots, līdz ar to pārmantotā kļūst ir pārāk plašs, lai to uzskatītu par pārmantotu ar tradīcijas starpniecību.

Tradīcija pieder tai sociālo jēdzienu grupai, kurā iederas paražas, ieradumi, dzīvesstils, dzīvesveids, tāpēc ir svarīgi norādīt uz tās saistību ar sociālās dzīves modeļiem (*social patterning*) un to paredzamību (*predictability*). Uz tradīcijas jēdziena lietošanu pārāk plašā, pārmantošanas nozīmē norādīts jau 1937. gada Sociālo zinātņu enciklopēdijā, kur Makss Radins (*Maks Radin*) norāda, ka tradīcijas identifikācija ar pārmantošanu apvieno pārāk daudzas lietas, un tas drīzāk apgrūtinā tradīcijas specifiskas izpratni, nekā to noskaidro [Radin 1937: 62]. Amerikāņu sociologs Struēns Džeikobss (*Struan Jacobs*) diferencē pārmantošanas veidus un mēģina viest skaidrību tradīcijas un pārmantošanas attiecībās, ņemot vērā, ka ne katra pārmantošana var tikt uzskatīta par tradīciju.

1. Pārmantošana var pastāvēt individu līmenī kā starppersoniskas attiecības, kad apgūta prasme vai ieaudzināta pārlicība tiek iemācīta citam individu, un saņēmējs realizē to praktiskā darbībā vai apgūtās zināšanās, kuras tiek pielietotas atbilstošā situācijā.
2. Pārmantošana var būt apzināta artefaktu (nozīmīgu dabas un kultūras parādību) saglabāšana (kopšana, remonts, restaurācija).
3. Pārmantošana var notikt arī pasīvi, kā fiziska senu artefaktu klātbūtne, kad tie netiek apzināti kopti vai saglabāti, ne izzināti.
4. Pārmantošanai var būt gadījuma raksturs, kad sens artefakts tiek izmantots vienreizējai akcijai.

Kā norāda S. Džeikobss, 3. un 4. veida pārmantošana gan iesaista tradicionālus objektus, bet tās nav tradīcijas [Jacobs 2007: 139]. Savukārt tradicionāls un tradīcija nav viens un tas pats. Atšķirībā no E. Šilsa, S. Džeikobss uzdod jautājumu, kas ir tā tradīcijas īpašība(s), kas to nošķir no cita veida pārmantošanas. E. Šilss tikai norāda, ka pārmantošanai jāilgst vismaz trīs paaudzes un pārmantotajam jābūt vērtīgam, lai to uzskatītu par tradīciju. Džeikobss norāda, ka pirmais no iepriekš minētajiem pārmantošanas veidiem vistīrākajā veidā attiecas uz tradīciju, jo par svarīgu tradīcijas pazīmi tiek uzskatīta tās **aktīva apgūšana mācīšanās procesā, īpaši uzsverot mācīšanos atdarinot**. Turklāt jāņem vērā, ka tradīcija var būt gan process – tradīcija kā atdarinoša mācīšanās, kas turpinās vairākās paaudzēs, gan rezultāts. Mācību saturs var būt dažādi dzīves stila vai darbošanās modeļi visā to komplicētībā un pretrunīgumā. Kā norāda austrāliešu filozofs Deivids Armstrongs (*David Malet Armstrong*), tradīcija kā aktīvs mācīšanās process rada socialitātes un kultūras pārmantošanas mehānismu [Armstrong 1976: 71]. Turklāt šajā pārmantošanas gadījumā funkcionē abas pārmantošanas dimensijas gan procesuālā, gan rezultatīvā. E. Šilss savā pētījumā šo nošķirumu starp tradīciju kā procesu un tradīciju kā rezultātu nedz izvērsē eksplikatīvi, nedz secīgi aplūko. Ņemot vērā pārmantošanas procesuālo un rezultatīvo dimensiju un uzskatot šādu pārmantošanas veidu par tradīcijas būtisku pazīmi, jāsecina, ka S. Džeikobsa norādītais 2. pārmantošanas tips – aktīva artefaktu saglabāšana, uzturēšana, restaurēšana un interpretēšana – uzskatāms par tradīciju, jo pārmantošanas procesuālo daļu veido uzturēšanas prasmju un iemaņu apgūšana, to lietošana, gaumes un stila izjūtas veidošanās, bet tradīcijas rezultāts parādās artefakta formā. Savukārt 3. pārmantošanas tips nav uzlūkojams par tradīciju, jo tam nav nekādas saistības ar mācīšanos atdarinot, kas uzskatāma par būtisku tradīcijas pazīmi. Arī 4. pārmantošanas veids nav tradīcija, jo tas ir atsevišķs, nesaistīts fakts, kas izceļas uz pārtrauktības fona.

Pārmantošanas un tradīcijas savstarpējo attiecību un jēdzienu noskaidrošanas procesā esam konstatējuši, ka pārmantošana ir būtisks tradīcijas raksturojums, bet svarīgi ir akcentēt pārmantošanas procesa saistību ar atdarinošu mācīšanos gan

tās darbībā, gan rezultātos. Ir svarīgi pētīt jēdzienu veidošanās un funkcionēšanas vēsturiskos un kultūras, kā arī to pētniecības virzienu kontekstus, lai iegūtu arvien pilnīgāku pētāmās parādības (šajā gadījumā tradīcijas) izpratni un, ieraugot pretrunas jēdzienu definīcijās vai nepilnības to ietverto nozīmju aprakstā, tiektos precīzāk saprast, kā optimizēt jēdzienu lietojumu saziņā, lai tuvinātu zinātniskajā diskursā dažādās zinātņu nozarēs un praktiskajā lietojumā aprobētās nozīmes.

Izmantotie avoti

- Armstrong, D. *The Nature of Tradition*. In: *Liberty and Politics*, edited by O. Harries. Sydney, Australia: Pergamon Press, 1976.
- Asmann, J. *Collective Memory and Culture Identity*. Transl. Czaplicka, J. University of California, 1995. Available: <http://www.history.ucsb.edu/faculty/marcuse/classes/201/articles/95AssmannCollMemNGC.pdf>.
- Carden, S. *Virtue ethics: Dewey and MacIntyre*. London, New York: Continuum, 2006.
- Finnegan, R. Tradition, But What Tradition and For Whom? In: *Oral Tradition*, 6(1), 1991. Pp.104–124.
- Gadamer, H. G. *Patiesība un metode*. Rīga: Jumava, 1999.
- Jacobs, S., Shils, E. Theory of Tradition. In: *Philosophy of Social Sciences*, vol 37, No. 2, June 2007. Pp.139–162.
- Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu*. UNESCO ģenerālkonference. Parīze, 2003.
- Lasmane, S. *Komunikācijas ētika*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012.
- Noyes, D. Traditional Culture: How does it work? Concepts and Institutions in Culture Property, 1/2010. *A Working Paper of the Gottingen Interdisciplinary Research Group on Cultural Property*.
- Panikkar, R. *Cultural Disarmament. The Way to Peace*. Transl. Barr, R. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1995.
- Radin, M. Tradition. In: *Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. 15, edited by E. Saligman. New York: Macmillan, 1937.
- Scher, P. Intangible Heritage 2009. L. Smith, N. Akagava (eds.). *International Journal of Intangible Heritage*, 7, 2012. Pp. 132–134.

**THE COMMUNICATIVE DIMENSION OF TRADITION:
PRESERVATION, INHERITING, INSTANTIATION IN USE**

Abstract

The condition for the existence of traditional culture is its preservation and inheriting, which is possible only in communication and in a continuous recreation process in dialogue with cultural space, its community and history. Tradition as a framework and a heritage of tradition culture as one of the manifestations of the permanence of tradition is one of the models that may convey the identity of both the individual and the community. Tradition needs cultivation that may be manifest in a number of ways: as awareness of the text, its precise formula and handing down of words: as awareness of meaning, paying special attention to the explication and interpretation of meaning and commentaries; the third cultivation form of tradition is related to its instantiation in use and retranslation in actual cultural processes. This may happen both in formal and informal education, upbringing, enculturation or initiation, where the ritual plays a significant role. Interpretation of every text is also self-interpretation and self-improvement: therefore each tradition functions with its own system of moral beingness of ideals, norms, rules and moral principles; it offers its own image of man and its own techniques of achieving beingness. That is why the functioning of tradition in a dialogically dialectic matrix of the communicative field, that offers various viewpoints and possibilities and interpretation, poses the question about validity of interpretation and the responsibility of the inheritor in the preservation and handing down of tradition. The objective of the paper is to explore various aspects of the understanding of tradition and distinction of notions related to it with an aim to form a modern multi-dimensional understanding of tradition as a social phenomenon in the actual cultural processes.

Keywords: *tradition, traditional culture, heritage, intangible cultural heritage, preservation, handing down of traditions.*